

УДК 343.9:328.185:37(477)

ДО ПИТАННЯ ПРО КОРУПЦІЮ В ОСВІТІ

Панічевська А.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті автор розглядає проблему корупції в освітній сфері. Робиться акцент на причинах виникнення, негативних наслідках та шляхах протидії корупційним злочинам. У цій сфері висвітлюються рівні поширення корупції. Досліджуються економічні, соціальні, педагогічні та психологічні аспекти корупції у сфері освіти. Пропонуються методи самостійної боротьби з корупцією в даній сфері.

Ключові слова: корупція, освіта, сутність, причини, наслідки, антикорупційна діяльність, методи, аспекти, рівні, відповідальність, захист, правоохоронні органи, Закон України «Про освіту», Кримінальний кодекс України.

Постановка проблеми. Прийняття Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року, що впровадив її нові концепції, зумовили необхідність посилення заходів щодо протидії корупції, конфлікту інтересів, а також будь-яких їх проявів у діяльності в закладах освіти. Однак питання щодо боротьби з цими негативними явищами дотепер є невирішеним, оскільки існує тенденція позитивного ставлення громадян до корупції, як ринкового механізму для вирішення власних потреб. І як наслідок, подібна поведінка, на жаль, стає нормою поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження з проблем та аспектів протидії корупції містяться у наукових працях багатьох юристів з усього світу. Передусім, це: Л.І. Мельник, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.М. Гаращук, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, В.А. Клименко, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, В.І. Шакур.

Не зважаючи на значний доробок, внесений відомими науковцями в розгляд даної проблеми, серед вчених дотепер не досягнуто єдності у визначенні механізму протидії корупції в освітній сфері.

Причинами цього, насамперед, є недосконалість законодавства, а також потребують подальшого дослідження методи впливу на суспільство з метою формування негативного ставлення до корупційних злочинів.

Метою даної статті є розгляд закономірностей поширення корупції в освіті та дослідження способів протидії їй.

Виклад основного матеріалу. Термін «корупція» згідно з ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» означає використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Тому можна зазначити, що корупція у будь-якій сфері життя суспільства є асоціальним, аморальним та протиправним явищем, яке має місце у багатьох сферах життєдіяльності. Причому вона й у сфері освіти та має негативні наслідки для всього суспільства. По-перше, най-

більший вплив на формування особистості мають саме навчальні заклади. Людина, яка у незаконний спосіб отримала диплом, не витрачаючи при цьому особливих зусиль на навчання, адже, як свідчать деякі приклади у засобах масової інформації, можна придбати готові курсові роботи, написані на «відмінно». Тому мова про компетентність такої особи взагалі не може йти, але це несе негативні наслідки свідомості особи, оскільки така дитина буде розуміти для себе головну річ: усі питання можна вирішити не напружуючись, тому навіть витратити додаткові зусилля, якщо усе це можна придбати.

По-друге, це призводить до гальмування економічного розвитку та зниження якості освіти, бо «Освічене суспільство – це стратегічний ресурс держави, який робить її конкурентоспроможною на світовому ринку» [7].

Таким чином, створюється замкнуте коло, коли корупція в освітній сфері породжує економічну кризу, а остання сприяє поширеності злочинної діяльності внаслідок низького рівня заробітної плати, обмеженої кількості місць на бюджетну форму навчання, незадоволеність викладачів щодо низької заробітної плати, відсутності пошани з боку студентів та небажання останніх навчатися. Але вирішальною причиною процвітання корупції є замовчування студентами, учнями чи їх батьками факту надання і вимагання неправомірної вигоди.

Значна частина корупційних схем мають місце саме в сфері освіти. Витрати в Україні на освіту здійснюються на рівні провідних європейських країн, зокрема, бюджетом 2018 року, була передбачена освітня субвенція розміром 61 мільярд гривень. Саме з неї виділяються кошти на заробітну плату педагогічним працівникам. Субвенцію місцевим бюджетам на забезпечення якісної та доступної освіти, обсяг якої становить майже 1,4 мільярда гривень, повинні були надати на підвищення енергоефективності шкіл, закупівлю меблів та обладнання [3]. Проте покращення умов у навчальних закладах відбувається тільки в документах.

Також існує численна кількість способів отримання неправомірної вигоди в навчальних закладах, до яких належать: благодійні внески, оплата ремонтів, подарунки вчителям, оплата додаткових занять за рекомендацією вчителів у школі, організація банкетів та заходів, оплата прибиральниць. Наведені вище приклади належать до

так званої «маленької корупції», проте усі про неї знають, однак продовжують сумлінно сплачувати, побоюючись відправи над дитиною.

В межах досліджень науковці корупцію розглядають в трьох аспектах: економічному, кадровому та побутовому. В економічному аспекті у сфері освіти вона пов'язана зі зловживаннями повноваженнями в області фінансового контролю. Кадрова полягає в взаємозв'язку особи, яка має право призначити на посаду або може вплинути на результати призначення (обрання) та особи, яка в цій посаді заікавлена. Щодо побутового аспекту, то її небезпека криється у тому, що корупція стає звичайним явищем та нормою повсякденного життя більшості громадян [13].

Стосовно соціального аспекту, на думку Р. Хайнеман, визначено характеристику системи освіти, яка є вільною від корупції. Наприклад: 1) рівність доступу до отримання освіти; 2) чесність при розподілі навчальних програм і матеріалів; 3) чесність і прозорість критеріїв вибору вищої освіти; 4) чесність при проведенні акредитації, в якій всі навчальні заклади оцінюються за системою стандартів, відкритих для суспільного обговорення; 5) чесність при отриманні освітніх послуг і товарів; 6) підтримання системи професійних стандартів тими, хто очолює установи, які здійснюють освітню діяльність, незалежно від форм власності установи: приватної або державної [14].

Вивчення педагогічних та психологічних аспектів корупції в освіті вказують, що проблема корупції має яскраво виражені психологічні складові, а також соціокультурне коріння. Авторами виділяються основні напрямки психологічного вивчення корупції та розглядаються можливості психологічної науки і практики в протидії корупції, такі як зміна толерантного ставлення до неї в суспільстві, мобілізація широких мас населення на боротьбу з нею, психологічний моніторинг законопроектів, тестування кандидатів на схильність до вчинення корупційних злочинів за допомогою спеціальних психологічних методик [1].

Питання боротьби з проявами корупції є важливим заходом з боку держави. Це є однією з умов виділення фінансової допомоги Україні для проведення реформ. Дані вимоги витікають з системи європейських цінностей, серед яких дуже важливе місце належить чесності, відкритості, довірі.

Відтак, держава здійснює боротьбу з корупцією шляхом розробки та реалізації антикорупційних програм. Міністерство освіти і науки підписало меморандум з Національним агентством з питань запобігання корупції щодо поглиблення, розширення і оновлення знань з питань дотримання антикорупційного законодавства у закладах вищої освіти. Зокрема, йдеться про спільну роботу над створенням та поширенням роз'яснень у ВНЗ з питань запобігання корупції, проведення відповідних виховних, освітніх та наукових заходів.

Стосовно індивідуальних засобів протидії корупції, то можна виділити офіційні та неофіційні. До перших належать звернення, обговорення проблем за адміністрацією, а також проведення круглих столів. До неофіційних відносять страйки, блокування, оприлюднення в ЗМІ, інформаційні вибухи, медіакампанії. Такі методи є більш дієвими, однак їх слід використовувати, коли всі інші засоби були використанні.

З метою протидії корупційним проявам у сфері освіти дієвим заходом є право особи на отримання фінансових звітів для контролю надходження витрат. Окрім цього, ефективним є можливість звернення до студентського самоврядування або профспілки вищого навчального закладу та повідомлення керівництво ВНЗ щодо випадку корупції.

Також допомагають боротися з корупцією в сфері освіти анонімне звернення осіб за допомогою телефонів довіри, e-mail та на сторінках органів влади у соціальних мережах, можливість звернення до громадських організацій за консультацією, та інше.

Висновок. Отже, протидія корупції у сфері освіти має починатись з кожного з нас, тільки спільна боротьба допоможе звести до мінімуму це негативне явище у сфері освіти.

Список літератури:

1. Журавлев А.Л. Психологические факторы коррупции / А.Л. Журавлев, А.В. Юревич // Прикладная юридическая психология. – 2012. – № 1. – С. 8-21.
2. Заброна Д.Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституціоналізація: монографія / Д.Г. Заброна; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Сімф.: Крим навчпеддержвидав, 2013. – 367 с.
3. Закон України «Про Державний бюджет на 2018 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
4. Закону України «Про запобігання корупції» (Київ, 2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
5. Закон України «Про освіту» (Київ, 2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Наталя Рожанська, Отто Вільгельм Вольф. Корупція у вищій освіті: порівняльний аналіз соціальних уявлень студентів та викладачів ВНЗ півдня України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/%D1%80%D1%80%D1%80%D1%80%D1%80/Downloads/Nvmdups_2016_1_31%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D1%80%D1%80%D1%80%D1%80%D1%80/Downloads/Nvmdups_2016_1_31%20(1).pdf).
7. Черненко Т.В. Корупція в освітній галузі: загрози стратегічному розвитку українського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1154/>.
8. Бабенко К.А. Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=812>.
9. Кримінальний кодекс України (Київ, 2001 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
10. Пищуліна Ольга. Особливості боротьби з корупцією у сфері вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11635/12-Pushylyna.pdf?sequence=1>.
11. Прохоренко О.Я. Корупція по-українськи : монографія / О.Я. Прохоренко. – К.: НАДУ, 2005. – 166 с.
12. Сьєогін С.М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади / С.М. Сьєогін, С.С. Сьєогін // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. – 2010. – № 1. – С. 134-140.

13. Сулакшин С.С. Государственная политика противодействия коррупции и теневой экономике в России. Монография в 2-х томах / С.С. Сулакшин, С.В. Максимов, И.Р. Ахметзянова и др. – Т. 1. – М.: Научный эксперт, 2008. – 464 с.
14. Хейнеман С. Образование и коррупция / С. Хейнеман // Народное образование: Общественно-педагогический журнал. – 2004. – № 9. – С. 29-37.

Паничевская А.В.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

К ВОПРОСУ О КОРРУПЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

Автор рассматривает проблему существования коррупции в образовательной сфере. Акцентируется внимание на причине возникновения и негативные последствия, пути противодействия коррупционным преступлениям. Изучается вопрос уровней коррупции в этой сфере. Рассмотрены в экономические, социальные, педагогические и психологические аспекты. Предлагаются методы самостоятельной борьбы с коррупцией в образовании.

Ключевые слова: коррупция, образование, сущность, причины, последствия, антикоррупционная деятельность, методы, аспекты, уровни, ответственность, защита, правоохранительные органы, Закон Украины «Об образовании», Уголовный кодекс Украины.

Panichevs`ka A.V.

Yaroslav Mudryi National Law University

ON THE ISSUE OF CORRUPTION IN EDUCATION

Summary

The author considers the problem of corruption in education. Emphasizes on the causes, negative consequences and ways of counteracting corruption crimes. The issue of levels of corruption spreading is highlighted. The crime is considered in the economic, social, pedagogical and psychological aspects of the research. The methods of independent struggle against corruption in education are offered. Disclosed issue of protection of plaintiffs. Discusses the responsibility for crime.

Keywords: corruption, education, essence, causes, consequences, anticorruption activity, methods, aspects, levels, responsibility, protection, law enforcement bodies, Law of Ukraine "On Education", Criminal Code of Ukraine.